

Дерев'янку Б.В. До питання про формування та зміст так званого «приватного» права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 грудня 2020 р.)* / за заг. ред. І.В. Красницького. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 174–179.

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ ТА ЗМІСТ ТАК ЗВАНОВОГО «ПРИВАТНОГО» ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Дерев'янку Б.В.,

доктор юридичних наук, професор

Намагання України підтвердити своє право на чільне місце у родині економічно та демократично розвинених держав Європи ставить завдання з імплементації досягнень країн - членів ЄС та збереження власних досягнень. У цьому зв'язку вчергове постає питання про природу, формування та зміст «приватного» права і відповідність поділу галузей права на галузі «приватного» та «публічного» права сучасним реаліям.

Слід зазначити, що питання про умовний поділ галузей права на галузі «приватного» права та галузі «публічного» права в умовах потреб інтеграції української системи права до систем права європейських держав та права ЄС як міждержавного утворення останнім часом актуалізувалися.

Первісно поділ галузей права на галузі «приватного» та галузі «публічного» права відбувся за часів Давнього Риму у правовій системі цієї наддержави свого часу. Тоді такий поділ був прогресивним і є високо оціненим і сьогодні. Проте від часів існування та розквіту Давнього Риму і його правової системи пройшло близько двох тисяч років. За цей час право та його система у світі та більшості держав значно змінилися і розвинулися у порівнянні із римськими, система давньоримського права трансформувалася у романо-германську правову родину, з'явилися і розвинулися системи англо-саксонського (континентального), мусульманського, індуїстського та іншого права.

Деревянко Б.В. До питання про формування та зміст так званого «приватного» права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 грудня 2020 р.)* / за заг. ред. І.В. Красницького. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 174–179.

У середньовічній Європі, у складі якої географічно та ментально знаходилася і Україна, право частково було звичаєвим і спиралося на власні автентичні особливості кожного народу і держави, а частково наслідувало право Давнього Риму із поділом його галузей на галузі «приватного» і «публічного» права, про точність чи неточність якого мало хто замислювався. Близько 200 років тому із розвитком економіки та підвищенням рівня життя населення на вищий рівень вийшов і розвиток права. Нові великі компанії та корпорації потребували нового сучасного законодавства, яке б виходило за межі законодавства, що врегульовувало відносини між членами родини, сусідами, односельцями тощо. Відносини між корпораціями, які на межі ХІХ і ХХ століть почали набувати статусу транснаціональних, між корпораціями та державами реалізовували більшу кількість публічних інтересів, аніж приватних. Для врегулювання складних відносин між суб'єктами великого та надвеликого бізнесу у промисловості, банківському секторі, сільськогосподарському виробництві, транспорті, торгівлі тощо у багатьох державах світу, і в першу чергу – багатьох європейських державах поруч із цивільними з'явилися торгові, господарські, комерційні, підприємницькі, економічні тощо кодекси. І тут фахівцями у більшій мірі цивільно-правового спрямування з новою силою був піднятий «на-гора» давньоримський поділ галузей права на галузі «приватного» та «публічного» права та вигаданий новий термін – «дуалізм приватного права». Раніше нами вказувалося на недоречності і неточності цього терміну [1]. Тому не будемо повторюватися зараз. Лише зазначимо, що таким поверненням давньоримського поділу реалізовувалося намагання прихильників усебічного регулювання цивільними кодексами і відповідним законодавством виправдати появу й функціонування поряд із цивільними торгових, господарських, економічних тощо кодексів. Ситуація із прийняттям великих за обсягом кодифікованих актів, що спрямовувалися на одночасне досягнення приватних і публічних інтересів, таких як в країнах прецедентного права – Великій Британії – Акту про компанії, США –

Дерев'янюк Б.В. До питання про формування та зміст так званого «приватного» права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 грудня 2020 р.)* / за заг. ред. І.В. Красницького. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 174–179.

Єдинообразного (Зразкового) комерційного кодексу є виправданою та логічною. Як вказувалося нами раніше, не можуть відносини за участі великих транснаціональних корпорацій, банків та бірж, страховиків та перевізників регулюватися тим самим законодавством, що і відносини між чоловіком і дружиною, батьком та сином, сусідами по під'їзду тощо. Відносини у сфері економіки мають значну (якщо не переважаючу) кількість публічних інтересів, є більш складними, ніж відносини за участі людей (громадян, підданих або фізичних осіб за термінологією сучасного цивільного права). Тому і законодавство, яким вони регулюються, має бути складнішим і більш комплексним [2, с. 79].

Загалом в економічно та демократично розвинених державах Європи уже давно не існує чіткого поділу на галузі права. Ті чи інші відносини врегульовуються різними НПА без прив'язки їх до певної галузі права. В Україні досі наявна давня радянська звичка протиставляти певний предмет чи явище іншому та вишукувати ворогів. Ця звичка найбільш розвинена і частіше знаходить прояв на Росії. Але на жаль, і в нас з 1991 року вона не зникла, а лише поширюється. Так, можна згадати, як з початку 1990-х років в Україні протиставлялися сумлінні працівники та пересічні громадяни «поганим» олігархам. Так само на початку 1990-х років через штучне жорстке полярне протиставлення планової та ринкової економіки, зокрема через постійну критику першої і застосування такого словосполучення в якості лайки, з'явилося явище ринкового фундаменталізму разом із негативними наслідками для української економіки. Починаючи із середини 1990-х років Україна винайшла ще одне власне «ноу-хау» із знаком «->» – протиставлення малого та великого бізнесу. В усьому світі наявне розуміння про завдання великого бізнесу у забезпеченні економічної незалежності держави і завдання малого бізнесу – подолання проблеми забезпечення зайнятості населення. У тих же розвинених державах Європи це розуміється. В Україні перед черговими виборами активізується

Деревянко Б.В. До питання про формування та зміст так званого «приватного» права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 грудня 2020 р.)* / за заг. ред. І.В. Красницького. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 174–179.

загравання із суб'єктами малого бізнесу через критику бізнесу великого (на час виборів статус населення в очах можновладців підвищується до рівня «електорат». А оскільки представників електорату більше у малому бізнесі, то виграшною комбінацією виглядає підтримка на словах малого бізнесу і критика великого та знову «поганих» олігархів). Щось схоже із названим вище пошуком ворогів та штучне протиставлення одного з іншим вилалося у намагання навіть в умовах сьогодення з боку окремих вчених та наукових шкіл чітко поділити складні сучасні правовідносини між різними галузями права.

Зараз відбувається спроба максимально спростити правову систему України, зменшивши буквально до чотирьох, максимум до п'яти кількість галузей права і чітко розділити їх між галузями «приватного» та «публічного» права. І це подається правникам, а тим більше вітчизняному політикуму та пересічним громадянам України як європейський та американський позитивний досвід.

З цього приводу можна зробити посилання на нашу недавню роботу за цією темою: в окремих державах світу та Європи, зокрема й економічно розвинених, правову та економічну систему яких намагається запозичувати, а інколи і копіювати Україна, застосовуються терміни «приватне право» та «публічне право». Проте у них це розуміється скоріше як данина традиціям, аніж заклик до дії. Взагалі за предметом та об'єктом регулювання, обсягом правовідносин галузі права більшості економічно розвинених держав відрізняються між собою. Так само одна галузь права, визнана самотійною або комплексною в Україні, може бути розділена на декілька галузей права у певній європейській державі чи США. І ці «європейські» чи «американські» галузі права знаходитимуться по різні боки – серед галузей «приватного права» і серед галузей «публічного права». Ситуація може бути і протилежною коли певна «їхня» галузь права знайде місце серед різних галузей права українського. Загалом наявність у праві англосовітських держав термінів «приватне право» та «публічне право» навряд чи може бути аргументом для продовження їх застосування у тому ж сенсі, що сьогодні.

Деревянко Б.В. До питання про формування та зміст так званого «приватного» права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 грудня 2020 р.)* / за заг. ред. І.В. Красницького. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 174–179.

Англійська мова на відміну від української та інших слов'янських мов не застосовує велику кількість суфіксів та закінчень у словах, не передбачає зміну слів за відмінками, не застосовує велику кількість прикметників, віддієслівних іменників і взагалі підходить до трактування понять доволі спрощено [3, с. 247-248].

Суперечливості наявні і в змісті самої категорії «приватне» право. Так, Р.А. Майданик, посилаючись на цивілістів різних часів, зокрема на І. Покровського, А. Довгерта та М. Сібільова, вказує, що поняття «цивільне право» і «приватне право» слід розуміти однаковими за змістом, тобто повністю тотожними; вони мають однаковий предмет і методи правового регулювання; будь-які складові «приватного права» (сімейне, земельне, спадкове, підприємницьке тощо) охоплюються цивільним правом, оскільки мають своїм предметом відносини між юридично рівними учасниками, регулюються на основі диспозитивності [4, с. 77]. А сам Р.А. Майданик до системи приватного права України відносить цивільне і сімейне право, а також трудове, господарське, земельне, інші галузі права (зокрема природоресурсне) в частині регулювання горизонтальних відносин. Особливе місце в системі приватного права вчений відводить міжнародному приватному праву [4, с. 73]. Цікавою тут виглядає обмовка вченого «в частині регулювання горизонтальних відносин», що вказує на можливість умовного розділення однієї галузі права (тобто умовного відділення її окремих правових інститутів) між «приватним правом» та «публічним правом». І в окремих державах світу саме так і відбувається [3, с. 248].

Отже, сьогодні потрібне оновлення багатьох правових інститутів у більшості галузей права України. Проте навряд чи це слід робити через жорстке їх розділення та віднесення до «приватного» чи «публічного» права, і тим більше не слід говорити про сучасний досвід економічно розвинених держав. Якщо в окремих із них такий поділ зустрічається у науковій чи навчальній літературі, то в законодавстві абсолютна більшість нормативних актів має комплексний характер

Дерев'янюк Б.В. До питання про формування та зміст так званого «приватного» права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 грудня 2020 р.)* / за заг. ред. І.В. Красницького. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 174–179.

і не може бути віднесена до певної галузі права, вже не кажучи про спрямованість таких актів на реалізацію публічних і приватних інтересів одночасно.

Література:

1. Дерев'янюк Б. В. Щодо суперечливості застосування у правовій науці терміну «дуалізм приватного права». *Проблеми розвитку науки господарського права і вдосконалення господарського законодавства*. Матеріали Круглого столу (м. Київ, 4 грудня 2015 р.). К.: Вид-во Ліра-К, 2015. С. 77–81. URL: <http://repo.dli.donetsk.ua/handle/123456789/726>
2. Дерев'янюк Б.В. Доцільність регулювання відносин в економіці Господарським кодексом: зарубіжний досвід. *Форум права*. 2016. № 2. С. 77–82. URL: <http://repo.dli.donetsk.ua/handle/123456789/463>
3. Дерев'янюк Б. Міркування про необхідність запровадження концепції розвитку «приватного права» та визначення її назви і змісту. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 245–250. URL: <http://repo.dli.donetsk.ua/handle/123456789/819>
4. Майданик Р. Гражданское право как сфера частного права Украины. *Частное право*. 2013. № 1. С. 67–83.